

(א) (לעיל: ו'ט"ז, ט) ערכין טו'; א גי' רש"י, (ד) נבשאלמות ס"ם קטג אילת קשין אהרדי לא קשיא כאן ביחד וכו' וכו"א בע"י מעשה אין טורף להגות רש"י לעיל בסמוך איני והא, (ה) ובלקט אתה מעט, (ו) [ע"ל מלהוריד], (ז) מלבי"ם ז, א

הגהות הב"ח

(א) גמ' דור שהשמים משתכין עליו כמשמ מלאורכי כ"ו לחמות שאין באות הדור מאי: (ב) רש"י ד"ה שלמדו כ"ו משמע קרא והוא לא פנים קלקל שאינו יודע: (ג) ד"ה וכן כי מביאו הקב"ה בדין (אלל נחם) תל"מ, וי"ב ס"א אינו וליגראט עלפנתו ז"ל מביאין: (ד) ד"ה ואעפ"כ כ"ו מכוונת ככפו מבחרין הק"ד, ג"כ כלומר עם כפי: (ה) ד"ה מחוללה כ"ו משעה בצמור אחד, ג"כ ע"י צערוך ערך גלוי כמלא המעשה בארסימות: (ו) תוס' ד"ה אס כ"ו קאמר הנה שהשמים משתכין שאין ר"ל שהשמים:

לעזי רש"י

הירולייא (יריוליא), חלדה.

רבינו חננאל

תלמיד שלמדו קשה עליו, מפני שאין רבו מסביר לו פנים, בחלכה. אמר רבינו הגשמים נעצרין ומתכסין, שאין בודר לוחש לחישות כראוי כו'. אין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה שנאמר אמת מארץ תצמח. א"ר יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה, ומחזיק דרך החסידות, אפילו מנעם אם יטה מדקדיקין עליו מלמעלה ולוקחין הדין ממנו, שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, ועוד מהבא, וכיראתך עברתך, לפי דקדוקך ביראתך כן מדקדיקין עליך בעברותך. ועוד מהבא, בבריתך יוכיחוך, כפי דרכך מוכיחין אותך מלמעלה. אמר ר' יהושע בן לוי כל ששמח ביסורין האבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר הן אתה קצפת ונתטא בהם עולם ונושע, הן קצפת והכית אותנו בשביל חטאתינו שחטאנו, שמתנו בהן, כלומר הורינו, כי כהא זה בשביל עונותינו היא עולה ונושע, ראיה זו להיות (תשובה) [ישועה] לעולם. אמר רבי שמעון בן לקיש נאמרה עצירה ולידה וצדיקה באשה, וכנגדן ברקיע ובארץ.

מאימתי פרק ראשון תענית

שלמדו קשה עליו כצרו. עקשה הוא לו מרוב קושיה שציל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא (ב) שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל קלקל צמשה שיהא קודם לגמרא: **ירצה שישיבה.** שיקדירו בני הישיבה משנתם שנאמר וחיללים צינ תלמידים שהן חילות חילות: **ויסרון הכשיר.** כשקידר משנתו מתחילה: **כנגד מ' יום שניתנה הסורה.** שמתקיים צידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: **כנגד סנ"ד.** שהן כ"ד ספרים: **שפנים קלקל.** שהראה לו פנים רעות: **ירצה עליו רעים.** לפיכך הימנו שיקדיר לו פנים: **משחקין עליו כנחושא.** מאלדימין פנים כעין רודלי"א כדלמרי' צבא מליעא (דף טו.) דשתין טפי שהעלה חלודה. שנעצרין (ו) מלהוליד טל ומטר: **לוחשי לחישות.** שצביל שאין מתפללים תפלה בלחש: **יגיד עליו רעו.** יתפלל עליו חצירו וגבי גשמים כתיב באיוב: **ואין יסרון לבעל הלשון.** כלומר מה הנאה יש לבעל הלשון שיודע ללחוש ואינו לוחש: **תקנה אף על עולה.** מקנה אף מי שמגיס דעתו ועולה: **ואין נוחין זה לזה כו'.** והכי משמע שצביל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין בהלכה ואינן עושין מקנה מתקנאים מתגרים באף ומעלים אותו ומציאים אותו עליהן. ויש גורסין ונוחין זה לזה בהלכה מתקנאים באף וכו' משגיג עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנאים באף ומעלים אותו מעליהם: **ארי דורס ואוכל.** מיד ואינו מתירא: **טורף ואוכל.** שמוליך לחוריו ואוכל שם שנפחד מן הכריות. ולכולן יש להם הנאה: **ולך מה הנאה יש לך.** שאתה נושך בני אדם והורגן. והוא אומר מה יתרון לבעל הלשון שמספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה. ולפיכך מביאו (א) הקב"ה בדין אצל נחש כדי שיתבייש מפני שהשיא אדם הראשון ומתביישין עמו מספרי לשון הרע: **ולכס לא נכון עמו.** עס הקב"ה: **ואעפ"כ.** כמזב בסמוך והוא רחום יכפר עון וסומע תפלתו והיכי אמתת שאין תפלתם נשמעת אל"כ משיס נפשו בכפו כלומר שנפשו מכוונת בכפו (ב) **כצבור.** תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לז כולם שלם כדכתיב ויפתוהו צפיהם צדכרים ל' רבים: **ציודי.** אינו אלא אל"כ לכו מכוון: **בזמן שאמת מארץ תצמח.** שיש אמונה צמח ומתן אז נדק משמים נשקף דהיינו גשמים שהן נדקת: **מחוללה וכו'.** שהמיתו שני בני אדם. מלוי הוא צבגדה (ג) מעשה צבור אחד שנתן אמונתו לריצה אחת ששאנה אמרה מי מעיד והיה שם צור אחד וחולדה אמר לימני עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בניס אחד נפל לצור ומת וא' נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שצנינו מתים צמיחה

ח.

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו בנחושת מלהוריד נשם עליו וכו'. מכלן מוכיח ר"ת דהא דלמרי' צבא צמח (דף טו.) אין טומיין בסלעים מ"ט משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל משתכי מקלקלים המאכל שצקדירה וצלע"ו אורמשי"ר והא דלמר לקדירה לאו דוקא לקדירה אלא למאכל שצקדירה דהכי נמי קאמר (שבת 97 יח:) האי קדרה חיימא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' התם משתכי משצרים הקדירה דל"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתכין (ו) ר"ל שהשמים משתכרין אלא דלמי משתכים ר"ל מעלין חלודה כמו דצר צבטל ממלאכתו ימיים רבים וממלד וצלע"ו ראוילי"ר: **ר"א ר' לוחשי ועלרתה בידו** ומגיס דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו'. כלומר אס יגיד עליו ריעו שעל ידו צלו הגשמים והוא מגיס דעתו מקנה אף עולה כלומר הוא קונה אף ועולה כלומר אס עולה שמגיס דעתו עליו הוא מקנה האף:

בחולדה ובור כד בהקב"ה על אחת כמה וכמה. פ' מאמין בחולדה וצור מעשה היה צערה אחת היתה רואה ללך לציט אציה והיה צור צדק ונפלה וצא צמור אחד ואמר אס אני אלעליך תנשאי לי אמרה לו הן ונשצבו צניינן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד צניינו והיתה חולדה אחת הולכת לפני הצור ואמרו אלו שנים צור וחולדה יהיו עדים צניינו והלכו לדרכם והיא עמדה שצצועמה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן צאת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לצור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם מזכר השצועה וסופר לאשתו כל המעשה אמרה לו אל"כ חזור וקחנה וכמז לה גט והלך ונשא את הצמורה והיינו דלמרי המלאמין צבור וחולדה שהעמידו עדותן: ונלומה

יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משיים נפשו בכפו שנאמר (א) [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש' ויפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן (ב) והוא רחום יכפר עון וגו' (ג) לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה שנאמר (ד) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וא"ר אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמונה מגיין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כד המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף רבי חייא בר אבין אמר רב הונא מהבא (ה) וכיראתך עברתך ריש לקיש אמר מהבא (ו) פגעת את שש ועושה צדק בדרביך זיכרוך הן אתה קצפת ונחמא בהם עולם ונושע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ז) ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד (ח) (טל ומטר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה נאמרה

משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה: **המאמין כצדקו צרוך הוא.** שמשומו עד צינו לצין חצירו על אחת כמה וכמה: **המלדיק עצמו.** שמכשיר ומקשט מעשיו: **מלדיקין עליו.** מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאילו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו: **שנאמר אמת מארץ תצמח.** אז נדק משמים נשקף נדקת אלא ללא נדק דממשע דין: **וכיראתך עברתך.** על מי שהוא ירא אותך אחת מחזיק עברתך כדי למרק עונותיו. ופשת המקרא מי יודע עון אפך מי יודע עון וכה למלוא אותו לנוס מפניך ציוס אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי ומפחד כך יו להתיירא ולהתפחד מעברתך: **פגעת אס ועושה ליק.** צמי שממח ועושה נדק שהן העושים כך צדכין יזכרוך אתה פוגע בו אס חוטא כלום כמו ויפגע צו וימת'. **אס הכי הוא** פגעת את שש ועושה נדק והן העושים כך צדכין יזכרוך צמותם דרכים שאתה מייסכן ציוסין יזכרוך לנוצה וסומרים את היתה קלפת שצביל שחטאנו בהם עולם ונושע שצבילם נושע לעולם הבא: **שחובלם.** כמו חבלי יולדה. אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא: נאמרה

1. אם קהה הברקל והוא לא פנים קלקל והללים יגבר ויתרון הכשיר קהלת י י
2. אם ישך הנהש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הקלשון: קהלת י יא
3. יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה:
4. על פנים כסה אור וצו עליה במפניע:
5. ואתה אל התפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רבה ותפלה ואל תפגע בי כי אניני שבע אתך: רמיהו ז טז
6. נשא לבבנו אל פנים אל אל בשמים:
7. ויתפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו:
8. והוא רחום יכפר עון ולא ישחית ויהרהר כל להשיב אפיו ולא יעיר כל חמתו: תהלים עח לח
9. אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף: תהלים פה יב
10. מי יודע עו אפך ויכיר אתך עברתך: תהלים צ יא
11. פגעת את שש ועושה צדק בדרביך יזכרוך הן אתה קצפת ונחמא בהם עולם ונושע:
12. ישעיהו סד ד ויהיה אף יי צבם ויצבר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מורה מעל הארץ והטבה אשר יי נתן לבט: דברים יז יא

רבינו גרשום

הוא לא פנים קלקל. שלא הראה פנים במשנה. קלקל בתלמוד. והוא לא פנים. שאין רבו מסביר לו פנים, ירבה עליו רעים לרצות את רבו שיסביר לו פנים. משתכין. מחלידי. לוחשי לחישות. שיוצדיק להתפלל ואין מתפללין. מקנה. שמגיס דעתו, אף על עולה. מעלה כעס על העולם. ומעלין אותו. מה הנאה יש לך. שאתה נושך ואינך אוכל. כאן ביחיד. נשא לבבנו. כאן בצבור. ופתוהו בפייהם. מצדיקים עליו מלמעלה. כדכתיב וסביבו נשערה מאד.